

J. Slauerhoff

Het verboden rijk

(Nijgh en Van Ditmar Rotterdam 1932)

Door zijn compositie is dit boek niet gemakkelijk leesbaar. Daarom geven wij aan in welke vorm de delen gepresenteerd worden.

Het boek begint met een proloog waarin verteld wordt, wat er met de kolonie Lian Po en daarna met haar gouverneur gebeurt.

In China ligt de Portugese kolonie Lian Po. Omdat de Portugezen voortgaan met de verovering van Malakka, verwoesten de Chinezen Lian Po. De gouverneur Antonio Ferria weet met enkele getrouwen te ontkomen. Hij sticht op een plek in het verboden rijk, waar al eens Portugezen geweest zijn, Macao, dat ook in perioden van zwakte en verval trouw blijft aan de koning, ook als er geen koning en geen Portugal meer is.

(In het eerste hoofdstuk vangt dan het eigenlijke verhaal aan, gedeeltelijk in dagboekvorm, Het beschrijft de verbanning van Luis Camoës).

Luis Camoës is verliefd op Diana, die door de koning bestemd is voor de infant. De koning verbant Camoës, een dichter met onmaatschappelijke inslag. Hij wil in geen geval naar Italië of Griekenland, toonbeelden van beschaving, want het liefst zou hij alles vergeten: afkomst, vaderland, „maar vooral de oudheid, de gedichten en die vrouw." Na enkele dagen vertrekt hij.

(Hoofdstuk 2 en 3 spelen in Macao).

De Procurador Don Campos strijdt daar verbitterd om de macht. Hij wordt daarin gesteund door een van zijn officieren, Ronquilho, die daardoor Pilar, de dochter van Campos, hoopt te kunnen trouwen. Zij heult volgens haar vader met de geestelijken en hij verwijt haar dat zij meeloopt in de processie. Zij meent evenwel dat zij dit moet doen, omdat zij een visioen heeft gehad: de vloot van Malakka is vergaan. Maar zij verzwijgt dat zij in dit visioen gezien heeft, hoe een man met een staaf of rol in de hand probeerde de kust te bereiken. Campos laat haar bewaken. Ronquilho tracht haar, met medeweten van Campos te schaken, maar zij blijkt gevlucht te zijn.

(Het vierde en het vijfde hoofdstuk, gedeeltelijk weer in dagboekvorm, verhalen hoe Camoës in Azië aankomt. Hij ontmoet Pilar, wordt op Macao gearresteerd. In het zevende hoofdstuk volgt dan het verhaal hoe hij met een gezantschap naar Peking gaat).

De koning wil dat Camoës als gevangene de reis naar Azië meemaakt en in het verre Oost-Azië als soldaat zal dienen. Onder in het ruim van het schip verdrijft hij de tijd met dichten. Van Malakka af moet hij werken, want er zijn vele schepelingen gestorven. Het einde van de reis nadert. Een hevige storm teistert en vernielt het schip. Camoës spoelt op een eiland aan dat hij doorzoekt. Dan vindt hij Diana, maar zij heeft de scheve ogen van een Chinese! Het blijkt Pilar te zijn, die naar dit eiland gevlucht is om aan een huwelijk met Ronquilho te ontkomen. Haar vader en de afgewezen minnaar zoeken haar daar niet, want zij denken, dat zij in het klooster der dominicanen onderdak gevonden heeft.

Pilar neemt Camoës in haar huis. Als het klooster van Macao in brand staat, vraagt zij Camoës naar de overkant te gaan om poolshoogte te nemen. Dat klooster is op bevel van Campos in brand gestoken, de monniken worden gevangen genomen, maar dit alles levert geen enkele aanwijzing met betrekking tot de verblijfplaats van Pilar op. Camoës, die in de buurt van het brandende klooster rondloopt, wordt gevangen genomen. Hij begint te vrezen dat zijn leven voortaan niets anders zal zijn dan een overgang van de ene gevangenis in de andere.

Als het Campos duidelijk is geworden, dat hij niets met Camoës kan beginnen, zendt hij hem met een gezantschap naar Peking. Nu een zeer vermoeiende reis dwaalt liet gezelschap tenslotte in de woestijn. Er ontstaat verdeeldheid en Camoës gaat niet enkele anderen terug om te trachten Macao weer te bereiken. Dan komt de dag dat hij zich zonder enig metgezel in de verlaten vlakte van een woestijn bevindt. Hij gaat met de rug tegen een steen zitten, in deze woestijn zal hij verloren gaan....

(Wij gaan nu terug naar het zesde hoofdstuk. Dat speelt in onze tijd en vertelt in de ik-vorm over het leven van een marconist).

Hij is een man zonder stuur of richting, verdoet zijn leven en voelt zich verdoemd.

„Verdoemd zijn betekent: zich overval vervelen, behalve op de meest ellendige plaatsen. Vandaar het verterend verlangen naar poolstreken, woestijnen en eilandloze zeeën.”

(In het achtste hoofdstuk vertelt de marconist in de ik-vorm verder).

Zo nu en dan gaat hij bij Tung Sjang op de oostkust van Azië aan land om er urenlang te wandelen. In een tuin overvalt hem voor het eerst het gevoel dat hij daar reeds eerder is geweest. Bij dit gevoel komt de herinnering aan een vrouw die hij vroeger gekend heeft, bij hem op. Enkele maanden later wanneer zijn schip weer in de buurt van Tung Sjang is, gaat hij opnieuw de wal op. Hij komt bij een stenen tuinhuis waar hij een man ziet, die zit te schrijven. Zijn geest wordt hoe langer hoe meer gekweld en hij besluit nu geen voet meer aan wal te zetten. Als zijn schip in Hongkong komt, krijgt hij de kans om met een andere boot naar Engeland terug te keren, maar hij weigert.

Enige dagen later stoomt zijn schip de baai van Hongkong uit. Zeerovers nemen het schip in hun bezit; de schepelingen worden van boord gehaald en naar de wal gebracht. Na enkele lange dagmarsen worden zij midden in een woestijn aan hun lot overgelaten. De marconist gaat, moe, tegen een steen zitten. Hij vindt er wat kleren, wil ze aantrekken, maar ze vallen als spinrag uit elkaar. Er vallen een paar muntstukken uit. Vage herinneringen komen in hem op

(Het laatste hoofdstuk verbindt de beide figuren van het dubbelverhaal, de levens van Camoës en van de marconist).

Er is een geregelde bootdienst tussen Hongkong en Macao. In de haven van de eerste stad ligt een schip voor Macao gereed. Een magere, haveloze man wil aan boord gaan. Hij probeert te betalen met munten uit de tijd van de kolonie Macao; tussendeaks reizen wil hij niet, hij heeft immers eens deel uitgemaakt van de grote ambassade die naar Peking is gegaan. Tenslotte krijgt hij een eenzame hut. Als het schip in Macao aanlegt,

verlaat de haveloze man als laatste het schip. Daar helpt hij het Macao van Don Campos verdedigen. Hij leidt de grote uitval en veroor-

zaakt paniek onder de aanvallers. Hij is de doodgewaande Camoës en Campos zint het helemaal niet, dat die man is teruggekeerd. Maar Camoës gaat op de heuvel buiten de stad in een soort rotshol wonen en bemoeit zich met niemand. Pilar, toch de vrouw van Ronquillo geworden, bezoekt hem daar. Zij herkent hem, hij haar niet. Heel gelukkig is hij met een bundel perkamenten die zij voor hem meebrengt. Nu kan hij weer schrijven! Een paar dagen later wordt hij op een schip gezet, het oudste en wrakste van de hele vloot.

De marconist die bij een steen in de woestijn is neergevallen, ontwaakt in een vuil Chinees hotel in Macao. Hij laat zich in de stad rondrijden in een rickshaw, passeert een vrouw die hem als Portugese voorkomt. Later keert de marconist terug naar Hongkong, niet om in die stad te blijven, maar om van daaruit dieper het land in te trekken, „tot waar de bergen oprijzen uit de verte van de wazige rijstvelden, waar de papaver- velden als rode meren tussen liggen." Dan wil hij zijn een der nimmer bewusten van de miljoenen - welk een geluk; of als dat onbereikbaar is, een die alles weet, alles achter zich heeft en toch voortleeft." 1)

OPMERKINGEN

Wij moeten dit „levensverhaal" van de Portugese dichter niet lezen om ons in te leven in zijn psychologische gesteldheid, want daarvoor worden innerlijke toestanden te weinig door de gebeurtenissen geaccentueerd. Er „gebeurt" wel het een en ander, maar „het is alsof de gebeurtenissen geen innerlijke toestanden meer uitdrukken, maar deze volkomen willekeurig kruisen en overeenstemmen. En tegenover de gebeurtenissen zijn de daden te gering, er is - maar dit is dan weer in overeenstemming met de bittere gelatenheid van het boek - een te grote passiviteit in de feiten. Een wezensverandering, een ontwikkeling ondergaat Camoës dan ook niet onder invloed dier feiten; slechts een metamorfose: én hij, beurtelings objectief en subjectief beschreven, én zijn z.g. reïncarnatie, de marconist, die op dezelfde wijze behandeld wordt (splitsingen en versmeltingen van Slauerhoff-zelf), wórden geleefd, geslingerd en voortgeschoven en het feit dat zij, bij in tijd en uiterlijk lot zo sterk verschillende levens, tenslotte toch parallel lopen en in elkaar overgaan - maar zo, dat het grotere leven de verbijsterde droom van het kleinere blijkt te zijn en in de realiteit verschrompelt tot een half historische, half legendaire curiositeit - schijnt nogmaals de nadruk te moeten leggen op het credo, dat het leven bij alle uiterlijke rijkdom en afwisseling, een gerekte verveling is. tegelijk groots en armzalig." (H. Marsman, Verz. Werken dl. III *Critisch Proza*).